

ИЗТОЧНИТЕ БОЙНИ ИЗКУСТВА В СТРАТЕГИЧЕСКОТО УПРАВЛЕНИЕ НА БИЗНЕСА

Валери Иванов

EASTERN MARTIAL ARTS IN STRATEGIC BUSINESS MANAGEMENT

Valeri Ivanov

Бойните изкуства са създадени по време на война и необходимостта от управление на армия – големи групи от хора, действащи в динамична и бързо променяща се среда в екстремни условия. Обучението в тях възплъщава по практически начин реализацията на философски принципи за саморазвитие и израстване, будистки даоистки и конфуциански добродетели. Използваният подход възпитава разкриване на света като съвкупност от взаимодействащи си системи и мултиплицира управлението на малкото в голямото и обратно. Изгражда се сложно пространствено мислене с аналогии и връзки, наложително в съвременния свят, както и прилагането на живи и променящи се модели с голяма възможност за приспособимост и адекватност. Това гарантира адекватни и синхронизирани действия за осигуряване на баланс и отговорност към множество и непрекъснато променящи се условия.

Глобалните въпроси на съществуването

Повечето съвременни анализатори считат за безспорно установени съществуващите тенденции към глобализиране на света, което в себе си разкрива нови изисквания към мисленето на съвременния човек. Нов поглед върху действащите сили и ново усещане за реалностите, нови връзки и отношения, взаимодействие и нагласа. Това е факт в политически, икономически и културен аспект. Светът става глобален и цялостен. Едва ли по-единен, но във всеки случай цялостен, обхваща всичко, до което може да достигнеш. Другите ресурси, технологични възможности, форми на живот и чужди цивилизации са немислимо далечни. Те са твърде отда-

лечени, за да имат непосредствено значение в живота сега и тук на Земята. Земята е една – на хората – и нейните ресурси и ограничения са построени и действат по един и същи начин за всички – такива са законите на „небето“, както казват древните китайци.

На Запад глобализмът в икономиката и възпитанието на този начин на мислене започва едва с Великите географски открития и е доста незрял и нов, подобни на първите няколко десетилетия години от зараждането на китайската цивилизация. Това възприятие на действителността е още ново на Запад и започва да дава отражение на мисленето едва в средата на ХХ в. Световните войни са не друго, а незрели финансови отношения, които са в най-суровата си форма, и опитите да бъдат решени споровете са безотговорни към бъдещето и хаотични въпреки вложените огромни за времето си ресурси. Това е фазата на възникване на глобалното мислене и усещане и първично, грубо използване на локалните и примитивни методи на грубо регулиране в глобален мащаб. Преди това тези отношения са присъствали като спорадични индивидуално възникнали лъчи на интерес в глобален аспект и прозрения за мащабност, които нямат отражение върху ежедневно възприятие на света. Американските щати се учат на този начин на възприемане на света в периода около Световните войни – може би след гражданската. Европа започва да се учи на глобално управление едва от първите наченки на създаване на Европейския съюз. Преживените икономически и политически кризи са също част от началния суров етап на настройка към това глобално възприятие и мислене. Значението на такива въпроси като „популацията“ на населението, на сравнително „ограничените ресурси“, на „екологичното равновесие“ и замърсяване, включително „информационното“, борбата с природните катаклизми, предизвикани или не от човешката намеса – тези въпроси започват едва отскоро да възпитават и занимават човечеството. Така е включително и с уеднаквяването на мерките, теглилките и валутата в една глобална икономика, което е занимавало китайските императори, управлявали Поднебесната в най-дълбока древност. Тази настройка в мисленето, характерна за Далечния изток и Китай, ще продължава да променя западния свят и да го изненадва с постиженията, които все още не са му хрумвали, и с проблемите, които тепърва предстоят.

По традиция за родоначалник на Китай се смята Жълтият император, успял да укроти и предвиди колебанията на Жълтата река – природна стихия с невиджани размери, осигуряваща условия за живот в централната равнина (джун гуо), заемана от царствата там. Впоследствие самите обитатели на тези земи и живеещи в общи подобни условия започват да се наричат средни царства (царства от средната земя). Според легендата

техният общ прародител е овладял контрола върху условията на живот и съществуване – това става идеал и цел на всички китайски императори, а не управлението на хората. Самите те са само посредници, средство, за да могат тези условия да се контролират и променят. Хората трябва да разбират тези условия и да се нагаждат спрямо тях, за да могат да ги използват съответно и ефективно, както и ползват своите ресурси. Обратното – налагането на своя воля, води до големи кризи в управлението и разстойване на световната хармония. Тази идея по-късно попада идеално в идеята на будизма за илюзорност на нашия свят и възприятия, от които трябва да се откажем в своите егоистични азови подбуди, за да уловим идеята на „Брахман“ съществуването.

„Първият китайски строител на света се грижел, казано по днешному, за „качеството на живот“ на поданиците си. Според китайските представи такава природна, органична сила на въздействие на веществата върху живите организми съставя основата на политиката“ (Малявин 2009, 8).

Властта на императора и управляващата династия по презумпция е дадена от небето, затова хората не могат да я отнемат. Посегателството срещу него е осъдително. Но когато този мандат не го защитава и е оттеглен, това е оправдано. Той е престанал да има усет да овладява условията, от които зависи животът в Средната земя. Така че йерархията е функция и еволюция на небесния мандат – тя е нещо естествено за този, който може да я долови. Тези, които не я долавят, трябва да са любезни и внимателни, защото не могат да разберат решенията и да съдят действията на управляващите, на по-възрастните, на по-опитните. Тази логика на управлението се прехвърля в ежедневието, съответно и в управлението на бизнеса, семейството и личните дела. Това налага все по-голямо внимание към сензитивността и финото долавяне на условията (вътрешни и външни), на възможностите и реда на съществуването в Поднебесната. Китайската философска мисъл е достигнала до идеята за тази централна долина преди хиляди години. Китайското мислене и възпитание са израствали цели хилядолетия с това усещане. Това е основна разлика в сравнение със западната култура, възприемала света като неограничено прастранство и ресурс, а собственото си съществуване като връх на пирамида, която трябва да покорява и въздейства властически върху всичко наоколо, бореща се за надмощие и победа. „Синът на небето“ в Китай е управлявал в резултат на един „небесен“ мандат и когато този мандат е бил оттеглен, той е бил заменян с друг. Но той се е грижил за условията на живот на хората. Така е ставало ясно дали притежава този мандат, или небето го е оттеглило – по възможността да осигури благоденствие от управлението си, а не по неговите завоевания. С тези условия и начин на мислене сега трябва

да се срещне съвременният бизнес в условията на глобален, но ограничен свят. Ограничен откъм природни условия и ресурси, пространство, време за съществуване на преходните тенденции в търсене на непреходното.

Необходимостта от стратегически решения в бизнеса

Западното мислене започва да говори за стратегическо управление на бизнеса едва в средата на XX в., а открива мъдростта на китайските стратегии от древността едва преди не повече от 10 години. „Бизнесът, също както и политиката и живота сам по себе си, се базира на същите неизменни принципи за власт и оцеляване“ (Крипендорф 2005, 11).

Усещането за света като глобалност и общозначимост, същевременно като ограниченост, е характерно за народите, населявали централните равнини на Китай и позволило им да наричат тази територия, място, пространство – Средно царство (джун гуо). Обърнете внимание на разликата между централно и средно. Центърът (централното пространство на света, на земята) се е усещал като пространство, не като точка. Като вътрешност, около която се намира далеч по-незначителната периферия. Този център привлича като долина, а не се издига като връх. Той привлича като естествен приток на благоденствие всички добри условия за съществуване. „Китайският манталитет се е образувал в постоянен стремеж да се наблюдава светът, за да бъдат забелязани и извлечени общите му закономерности, на които са подчинени всички неща – както държавите, така и семействата или хората, както природните сили, така и произведенията на изкуството или принципите на нравствеността“ (Каменарович 1999, 7).

Глобалният свят предполага възприемане на принципите за справяне с трудностите за преодоляване на конкуренцията, за работа в стресова среда, в която се взимат спешни и важни решения. Необходими са точни действия, подреждане и систематизиране за постигане на главната цел, независимо от конкретните тактически прийоми. Това налага синхронизирано и аналогично мислене, отношение и виждане между бизнеса и бойните изкуства (военната стратегия и тактика). Тази синхроничност отдавна присъства в китайското управление и е предмет на дискусия. То достига не само до тяхното опозиционно разглеждане, а и до тяхната съпоставимост и преливане по аналогия на използваните прийоми, философски съждения.

Съвременната тенденция в управлението го приема все повече като начин на сътрудничество и преразпределение, отколкото като унищожаване. Като начин на придобиване на предимство, а не като начин да докажеш, превземаш и разрушиш другия (резултат от ограничение на ресурсите и търсене на съвременния екологичен път на икономика). Защото разрушаването на другия е загуба. Впоследствие тя се превръща в твоя

загуба – нещо, което отново трябва да изграждаш, вместо да надграждаш върху вече изграденото от твоя противник. Ако не го разрушаваш, неговото изграждане започва да обогатява теб. Става твое, без да се налага да инвестираш повторно. Ако си го разрушил, губиш ценностите на своя противник, които всъщност си се борил да придобиеш. Този начин на мислене отдавна присъства в източния начин на водене на война, в мисленето за нея, в нейното възприемане. Той все по-надълбоко навлиза и в западната култура и бизнес, в корпоративното управление. Победата е в придбиването на влияние за използването на ресурсите на противника (конкуренцията), а не за тяхното разрушаване. Така обществото като цяло надгражда себе си, а не „танцува танго“ с непрекъснато връщане на стъпките назад.

„Определянето на тенденциите в стратегическото взаимодействие изисква търсенето на тенденции в големи групи взаимодействия, като военни действия, политически игри и бизнес конкуренция“. „За извеждането на достатъчен брой тенденции обаче, ще са нужни векове на конфликти – много по-голям обем информация, отколкото нашата петдесетина годишна история на бизнес стратегии ни предлага.“ (Крипендорф 2005, 16).

Проблемите, които неизменно присъстват, налагат и съобразяване с пространствените и времеви условия за тяхното действително включване в реалния живот, като например тези:

- От запознаването с този начин на мислене до неговото практическо приложение изминават дълги години на узряване;
- Трябва да се сменят поколенията, за да могат да се променят ценностните модели на личностното изграждане, свързани с глобалното мислене;
- Трябва да се достигне до емоционално реструктуриране на поведението за установяване на действителна атмосфера на сътрудничество, доброжелателство и съответните на тях категории за „лъжа“, „измама“, „нечестност“, „подлост“, в чиято сложност и игра източното общество остава ненадминато.

В това отношение може да се смята, че западното общество е достигнало своя връх в дворцовите интриги на Средновековието или може би в отношенията на скритите „езотерични“ общества, за които се твърди, че управляват света и го контролират.

Удобен начин на игрово обучение в отношенията на непряко въздействие и оказване на влияние предоставя *уейчи* или на японски „Го“. В легендата разказват, че играта е създадена от придворните мъдреци и дори дадена от небето за обучение на невръстния наследник на древен

китайски император. Показателно е нарастването на популярността на играта в световен мащаб, а така също и безспорното превъзходство в нея на китайците през последните години. Може би в това възпитание е и увереното навлизане на китайската икономика в глобалния свят, макар и покъсно. Размахът, с който работи китайската икономика и бизнес, удивлява дори отдавна считащите се за „мега“ западни корпоративни гиганти. Това е преимущество на всяко мислене, възпитано с мащабите на вселената. „Бях много развълнуван, когато осъзнах, че „Тридесет и шестте стратегемии“ съдържат в себе си правилата на тази високоскоростна игра – бизнеса. Сътворени и прилагани в миналото тридесет и шестте стратегемии говорят за неизменната природа на човека.“ (Крипендорф 2005, 10 – 11).

Бизнесът и бойните/ военни изкуства

За китайското мислене не е чуждо мисленето с аналогии на връзки между управлението на микро- и макрокосмоса, както китайците наричат личностното и социално ниво, по същия начин както и между човека и космоса, а така също и между военния и гражданския живот в мирно време. „Тъй като бизнесът, подобно на войната, е динамична и бързоразвиваща се схватка на стремежи и интереси, който е морално и материално обоснована, и разчита на ефективната и ефикасна употреба на оскъдни ресурси, много практикуващи бизнесмени откриват стойността на съветите на Сун Дзъ. Всъщност бизнес стратегията произхожда от военната стратегия. Армиите напълно успешно се справят с междуфункционалната координация и работа в екип“, „военните лидери уместно балансират дисциплината и контрола, от една страна, и упълномощаването и възлагането на задачи, от друга. Управляват огромен брой хора, действащи на големи географски разстояния, внедряват новите технологични предимства.“ (Макнийли 2001, 5 – 7).

Стратегическото управление на бизнеса се появява в западния мениджмънт преди не повече от 50 години. От не повече от 10 години пък датира сериозният поглед на западния мениджмънт върху трудовете на китайските военни стратегии от преди повече от 2000 г. Съвременният свят е глобален и налага глобално мислене, нещо, с което тепърва ще се сблъсква останалият свят, в Китай представлява традиция в мисленето, наложено още от китайската класическа философия. „Уроците на Сун Дзъ са на хиляди години, но те са издържали проверката на времето и тъкмо това ги прави ценни за съвременния мениджър. Същевременно много изводи и поуки в областта на бизнеса съществуват толкова отскооро, че тепърва трябва да кристализират в общоприложими стратегии.“ (Майкълсън 2001, 13).

Аналогиите с военното управление и прилагането на военната стратегия навлиза в бизнеса при включването на японските самурайски фамилии, които освен икономическия ресурс имат и качествата, и подготовката да управляват големи и активни групи от хора, както и да действат за осигуряване на стратегически предимства при конкурентни условия. Настъпвайки в западния свят, те не се съобразяват със стандартите и правилата в западното мислене, а са свободни, заинтересовани единствено от начина за постигане на успех. Започват играта от чистото от фигури поле на играта „Го“, което за тях е отворено за всякакви възможности и не носи каквито и да било ограничения, характерни за обичаите на Запада. „Съществуването на над сто отделни превода на „Изкуството на войната“ само на японски език показва, че този труд е служил като източник на стратегическото мислене на много японски мениджъри.“ (Майкълсън 2001, 12). В този смисъл имаме много, от което да се научим – управлението на големи компании (мултинационални) мащаби, с които нашето мислене не е свикнало да се занимава и дори да възприема. По политически причини икономическото мислене в света открива първо японското, а след това китайското управление.

Докосвайки се до философската мисъл и културата на древния Изток, западният свят открива поразяващата мъдрост на стратегическото мислене на древните китайски военни ръководители именно в този контекст и мащаб. Тази мъдрост се е формирала в отношенията на война, съревнование, конкуренция, противопоставяне и оцеляване именно в условията на такова глобално отношение към света, което е характерно за китайското традиционно възприемане на света. Точно затова Западът открива тяхното непосредствено и пряко съвременно звучене и практическо приложение. „Съществуват универсални принципи, които могат да бъдат прилагани във всички измерения – в природата, политиката, войните или личните взаимоотношения.“ (Крипендорф 2005, 16).

Разбирането за глобалния свят достига до същността на традиционното китайско мислене доста по-късно, поради своята историческа обусловеност по пътя на неговото формиране. Особеностите на съвременната глобалистична култура и възприемането на света като нещо общо създават мащаби, с които китайската философска мисъл е свикнала да борави от хилядолетия. Нещо, което веднъж вече е открито, едва ли е необходимо да бъде откривано отново. Просто най-добрият начин да го възприемеш е да го приемеш за реалност, да се съгласиш с него и да започнеш да го използваш. Да потърсиш начин да се синхронизираш с неговото действие, което така или иначе е обективно и независимо от теб. Затова пък отново е необходимо да се допуснат аналогии и връзки, взаимозависимости и

наблюдение на закономерности в глобален мащаб, който отново е по-близък до възприятията на източната култура. Това предполага наличието и ползването на различна система на възпитание за тези така необходими усещания, възприятия и начин на мислене. Това поставя западния човек в позицията повече на обучаем, отколкото на наставник, диктуващ правилата. И така, както с помощта на бойните изкуства, тяхната практика и философията, вградена в тяхното упражняване, донасят и стават проводник на цялата източна култура на Запад. Така бойните изкуства се появяват и като може би най-подходящата система за обучение на източната бизнес култура, източния начин на глобално мислене, на стратегически понятия и системи за поведение и усещане на света, един нов глобален свят, в който едва сега навлизаме. „Всяка една от кратките фрази съдържа в себе си огромно количество знания, които всеки може да разгърне чрез творческа интерпретация“, като „повечето учени интерпретират текстовете като философия на умелото влияние“ как да „влиеem на вселената по един интелигентен, ефикасен и ефективен начин“ (Крипендорф 2005, 13 – 15).

В съвременния свят все по-ясно се долавят точно тези оттенъци на въздействието чрез влияние, косвени връзки, улавянето на тенденции и скрити взаимодействия, такива действия, при които и най-малкото намерение или промяна предизвикват глобални аномалии. Същевременно видимо незначителни натрупвания в един момент отприщват огромни сили, които човечеството трудно овладява, защото не се е научило да следи малките, но постоянни изменения и да бъде отговорно към количествените натрупвания на малките неща. Така в глобален мащаб съвсем различно значение придобиват глобални процеси и тенденции на съвременната миграция, ресурсното осигуряване, вярвания и религии, фактори на глобалната икономика в макро света. Микромисленето на всеки един човек става значимо за екологичното равновесие в глобален мащаб, независимо от това дали този човек съзнава, или не своето значение. Създаваните правила, култура, системи за поведение повлияват доста бързо съществуването в неговото глобално измерение. Фокусът от различия между държавите и народите се насочва в различията между континентите. Това мащабиране създава нови мегаструктури и нови разделения, нови идеологии и култура. Несъмнено китайският начин на отношение има много повече опит с това и бойните изкуства са се оказали инкубатор на подготвени за управлението хора в продължение на хиляди години като една наистина проверена от времето и опита школа.

Японските школи в бизнеса правят своите пробиви вследствие на качествата, възпитавани в школите по бойни изкуства, и техните ръководители са наследници на стари самурайски фамилии, които могат да прило-

жат залегналите в тяхното възпитание философски принципи на конфуцианство, будизъм и даоизъм, заимствани в голяма степен от китайската цивилизация. Сега всички отново наблюдават как Китай отваря към света своята политика и икономика, като демонстрира своите традиционни начини на мислене при водене на преговори, управленско поведение и структуриране на отношенията с опора в традиционните структури.

Глобално стратегическо отношение

Безспорно съвременната глобална култура и отношения на интензивен обмен на информация поставят като основа на търговските отношения различни принципи, предпоставят различен глобален поглед, откриват нови перспективи и различно разбиране с оглед на глобалните процеси, протичащи в целия свят. В китайския свят този поглед съществува още от зараждането на китайската цивилизация и се възпитава от най-дълбока древност. Китайците продължават да се чувстват по всякакъв начин като „центъра“ на света (джун гуо) и то не като център в смисъл на централна позиция, а по скоро като „средата на света“, спрямо която всички останали са просто периферия. Светът – това е техният свят, който е достатъчен. Всичко друго е само придатък, периферия, която е твърде незначителна, за да ѝ се обръща особено и специално внимание. Разбира се, самата държава и управлението ѝ се държат внимателно към околния свят. Но в същото време са дотолкова самостоятелни спрямо него, че често контактите с него им се струват неуместни и изискващи прекалено много усилия, за да си заслужават. Западният свят е могъл да има подобна визия за света може би в някои от най-големите си империи (включително Римската, Египетската и т.н.), които са се задържали достатъчно дълго време в центъра на събитията и са успяли да възпитат такова отношение, може би. Тяхното съществуване обаче в никакъв случай не би могло да се сравни с хилядолетната традиция на Китай, който никога не е губил усещането си за такъв „център“ на света.

Друг съществен елемент на необходимото мислене в съвременността е налагащата се и взаимнозависима връзка между малкото и голямото измерение на всичко. Малкото следва не само да бъде част, но и да бъде в синхрон с голямото, трябва да бъде съответно на него. По същия начин и голямото следва да бъде чувствително към малкото, защото то просто е съставено от малките неща, които го изграждат. Но на определено ниво натрупването на малките неща става критично и подлага под съмнение не само състоянието и равновесието, но и самото съществуване на голямото. Така вниманието се насочва не към твърди концентрации и определения,

а към наблюдаване и оценка на тенденции на съотношения, на структури и влияния. Постоянните неща се заменят с променливи, непрекъснато подвижни и изменящи се, изискващи внимание, наблюдение, сензитивност и чувствителност към тяхното състояние и изменение. „Китайският опит предлага индиректния подход, докато Западът прилага директния. Китайците вярват, че връзката на човека с вселената и взаимозависимостта между всичко, което ни заобикаля, е ключът към знанието и действието ни.“ (Крипендорф 2005, 16).

Бойните изкуства и военни стратегии са създадени по време на война и необходимостта от управление на армия – големи групи от хора, действащи в димамична и бързо променяща се среда в екстремни условия. Обучението в тях възплъщава по практически начин реализацията на философски принципи за саморазвитие и израстване, будистки даоистки и конфуциански добродетели. Използваният подход възпитава разкриване на света като съвкупност от взаимодействащи си системи и мултиплицира управлението на малкото в голямото и обратно. Изгражда се сложно пространствено мислене с аналогии и връзки, наложително в съвременния свят, както и прилагането на живи и променящи се модели с голяма възможност за приспособимост и адекватност. Това гарантира адекватни и синхронизирани действия за осигуряване на баланс и отговорност към множество и непрекъснато променящи се условия. „Изкуството на войната е универсално; то е свързано с изкуството, не с войната“. Тези принципи могат да се приложат към всяка ситуация. Това е не по-малко вярно и в съвременния свят на бизнеса, където всяка операция наподобява безкръвна война. „Изкуството на войната обхваща не само конкуренцията, но може да се приложи точно толкова успешно и по отношение на корпоративната политика и възпитанието на децата“ (Чин-Нин Чу 2001, 11).

Стратегическо обучение в практиката на бойните изкуства

В практиката на китайските бойни изкуства човекът се разглежда като съставно цяло на множество свързани и взаимозависими функционални системи. Той е не само сложно обединение на тези системи, а претендира и се опитва да ги направи единни, цялостни, подредени, ефективно и синхронизирано функциониращи на всеки етап от взаимодействието на човека с неговата среда. Обучението се стреми да изгради човека не само физически или жизнено, но и на емоционално-психическо и умствено-мисловно ниво. Той се счита способен да трансформира всякакви негативни влияния и процеси не само възникващи вън, но и вътре в самите тези структури. Това се случва до такава степен, че философията, разби-

рането за света, неговата взаимовръзка и процеси се пренасят в бойните изкуства и тяхната практика. Образът на монах от манастира Шаолин се превръща в идол на такава синхронизация и единство. Архатът – просветленият войн, е способен да отвоюва всяка своя позиция в този или онзи живот, във вътрешния или външния свят, във всички светове, след хората или животните. Разбира се, тази идеализирана представа е далеч от реалността на човека, но тя е символ на една същност, в която невъзможното съчетание на качества е способно да пренесе вътрешните достижения на човека и личността, като ги обективира във външния свят.

Малкото съответства на голямото. Онова, което човекът представлява и управлява в себе си, съответства на обществото, в което той живее. Вътрешните условия се отразяват във външните така, както външните условия отразяват условията на едно по-висше „небесно“ ниво. Това виждане е в съответствие и със западната езотерична традиция, в която просветлените адепти на херметизма заявяват „Каквото горе, такава и долу“. Осъзнатото разбиране не се задоволява само с едно измерение на пространството като горе и долу. То допълва отпред и отзад, отляво и отдясно, вътре и вън, като обединява осемте пространствени измерения от Книга на промените „И дзин“ и осемте посоки на света в единна цялост на съответстващи структури и процеси в тяхното динамично взаимодействие и влияние. Съществуването е не само времево, то е и пространствено взаимозависимо и взаимосвързано – тук и сега. По отношение на времето, то също спира да бъде само линейна последователност на минало, настояще и бъдеще и отваря това многоизмерно пространство в момента „сега“, независимо колко широкообхватен е този момент.

Практикуването на бойни изкуства осигурява пространството за развитие на собствените възможности в тези аспекти на тялото и съзнанието. Едновременно с това то дава на практикуващите последователи реална преценка за наличните възможности и ги кара да бъдат смирени и търпеливи, но жадни да продължат, за да може бойното изкуство да продължава да навлиза в тях.

Би било погрешно да се смята, че ти овладяваш бойното изкуство, по-скоро то прониква в теб. Достига все по-голяма дълбочина на твоето същество, преобразява го до такава степен, че съществуването ти се превръща в изкуство. Това е характерно за всяка форма на изкуство и епитетът „бойно“ в случая дори е излишен.

Основна част от съдържанието, което китайците влагат в понятието „кунфу“, е именно това. То изисква търпение и постоянство, същевременно фина сензитивност, за да може времето и пространството да се пресекат тук и сега в правилното мислене, правилното чувстване, правилното действие, в точния момент, на точното място и по точния начин.

Стратегията и тактиката осигуряват правилната теоретична рамка на това случване. Всеки би се съгласил, че това е върховно качество на мениджърското ръководство.

Всяко следващо ниво пренася битката на по-високо. С приключването на физическата схватка на войната, тя става емоционална – възникват конфликти от емоционално и психическо ниво. Затова те на свой ред стават въпроси, с които подготвените хора следва да се справят чрез насочване към преосмисляне и овладяване на конфликтните ситуации, както и за тяхното предотвратяване. След решаване или недопускане на емоционално-психическите противоречия, тези конфликти се пренасят в мисловно-идейния план на противопоставяне на схващания, теоретични концепции и мисловни модели, борба на убеждения и идеали. Това ниво на бизнеса означава вземане на важни, стратегически решения, от които зависи неговото съществуване, развитие, промяна. Провеждане на трайни политики, улавяне и следване на тенденции в едно глобално представяне. Как това нещо би се случило без хората, които следва да са практически подготвени да го правят, без да са изградили тези предходни отношения на израстване на своето личностно, микрокосмическо ниво?! Да са работили при решаването на такива проблеми в малък колектив на групово ниво, за да успеят да проявят качествено изградените вече способности на корпоративно ниво. Подготовка, в която обучението в бойните изкуства може да се окаже ценен помощник и място за обучение, школа.

Когато в западния свят бойните изкуства стават популярни, а това е началото и средата на ХХ в., те стават първите носители и на източната култура, етикет, морал и възпитание, с които западният свят се среща. Разбира се, необходимостта от тяхната употреба за военни цели отдавна е останала в миналото. Въпреки това те са в състояние да променят изцяло западната култура. Да ѝ дадат оттенък и възприятия, които до този момент тя не е притежавала или е добивала като усещане за съвсем страничен и частичен елемент. Неусетно разликата в културата навлиза и в бизнес отношенията, които все повече поставят началото на глобалния съвременен свят. Екзотиката на така наречената източна „философия“, колкото и неточно да е това понятие, е въткана в принципите на практикуване, в традициите на преподаване на източните „бойни изкуства“, което също е неточен превод на ползваните на Изток термини. Те започват да пренасят и да възпитават нови за западния свят усещания, нови възприятия, нов начин на мислене и поведение, нова естетика и нов морал. Чрез тях светът се докосва до истини, които тепърва се развиват като необходимост в отношенията на глобалната култура, политика и бизнес.

Макар и доста осъвременени и скроени по западен модел като спортни и масови изяви, училищата по бойни изкуства успяват да запазят по нещо от традиционния източен подход в преподаването на бойната техника. Те успяват да създадат хора, които са отворени към тези нови глобални възприятия и възможности, могат да ги възпроизведат, могат да намерят адекватни и верни отговори на глобалните тенденции в света. Могат да се чувстват удобно и да споделят наученото за микрокосмоса в разкриващия се за света макрокосмос. Най-важното е, че тези хора имат практически опит и увереност, придобита, изследвайки тези закони на микрокосмическо ниво. Те познават вселената и пространството на своя вътрешен космос. Преодоляли са бариери и препятствия, които са изградили тяхната личност като адекватно на условията цяло. Подредили са себе си, разкривайки неподозираните дотогава възможности на своя вътрешен свят и са способни да приложат своето познание на практика. Намерили са своя път и знаят как това се случва, така че биха могли да разкажат, а защо не и да го открият за другите хора. Те са се научили да възприемат обстоятелствата и да мислят по друг, обективен, безпристрастен, отговорен на скритите характеристики на нещата начин. Те са разбрали какво означава да бъдеш отговорен към себе си и затова могат да бъдат отговорни към другите, към целия заобикалящ свят. Намерили са точката на откритото и чисто достойнство на един нов човек, бизнес ръководител, от когото съвременният свят се нуждае.

Идеята за включването на школите по бойни изкуства като своеобразни инкубатори за ръководни кадри в обществения живот, държавността или бизнеса отдавна намира свое приложение в източните традиции. На Запад тя все още съществува по-скоро като неосъзната потребност и тенденция, но все повече си проправя път по-скоро като овладяване на стратегически начин на мислене. Съвързвайки бойните изкуства с мирния, невоенен начин на живот, практикуващите преминават през качеството и ролята на силни и изградени личности, способни да своите индивидуални качества към конкретната обстановка. Постепенно те успяват да намерят реализация в ръководния състав и управлението на дейностите, с които са ангажирани. Впоследствие навлизат не само в консултиране и координиране управлението на бизнеса, но и като основни ключови фигури в механизма за вземане на стратегически решения на корпоративно и управленско ниво. Това е директно приложение на нов начин на мислене, светоусещане, културно и морално поведение. Това е преоценка на ценности, за които практикуването на бойни изкуства подготвя способни, знаещи и можещи, практически опитни хора.

Вместо заключение

Западната теория на управлението на бизнеса е впечатлена от достиженията на китайските специалисти по стратегическо ръководство от древността, но техните практически умения продължават да бъдат повърхностни. Повърхностни в тълкуването и разбирането, в усещането и изживяването на кратките символични указания на стратегите от древността. „Всяка една от кратките фрази съдържа в себе си огромно количество знания, които всеки може да разгърне чрез творческа интерпретация“ (Крипендорф 2005, 13). В западния свят липсват условията за подходящото възпитание към такъв различен вид усещане и практическо усвояване на силите, които действат в него.

Военната стратегия е нещо, което е в основата на усвояването на бойните изкуства, в тяхното традиционно преподаване и изучаване, а не като спорт. Именно връзката между микро- и макрокосмоса в традиционното преподаване на бойните изкуства създава практически опит в овладяването на основни принципи, характерни за управлението както на тялото на човека, така и на междуличностните отношения вътре или вън от организацията или на тяхната глобална структура.

Онова, което липсва на съвременното тълкуване на тези принципи и стратегически насоки за вземане на решения, независимо дали в бизнеса, или в друго направление – политическото управление, социалния или личния живот, е липсата на практически опит в бойните изкуства. Точно липсата на практически опит за връзка с реалността не им позволява откриването на достатъчно дълбоки нива на тълкуване на прозренията на древните китайски стратегии.

Цялата древна философска мисъл в Китай се е развивала с изкуството на управлението на лично, социално, семейно, а и на глобално държавническо ниво.

При изследванията консултантите по стратегическо управление все по-често обсъждат военната стратегия на Сундзъ при управлението на бизнеса. Дори и когато в последно време коментират личните качества и приложението на тези качества в отношенията на личностно ниво с цел израстване и кариера, те се свързват наставленията си с конкретика относно обучителния процес и начина, по който се изграждат тези качества.

За разлика от мисленето на Изток, където то е пространствено и обемно, западното мислене не притежава зум характеристика – мащабност от прилагането на връзки по аналогия.

В практикуването на традиционните бойни изкуства дори и интуитивно се направлява личностното израстване и развитието на личността, като се набляга на изграждането в мисловно-емоционален и духовно-мо-

рален план, психическа и жизнена активност. Това става при цялостното и пълноценно структурно развитие на личността за постигане на единно човешко същество и ново качество на съществуването. Връзката между личността и организацията, между личността и обществото е възможно да бъде постигната чрез осъзнаване на връзката между микро- и макрокосмоса, към което дават практическа подготовка практикуването и използване на методиката в бойните изкуства. Въпросът стои в обучението на водещи принципи за жизнена, емоционална и мисловна психическа устойчивост в ръководството и управлението на глобалната организация, както и разбиране и практическо използване на обективните връзки и закономерности в света на управление на бизнес организацията. Обучението в традиционните бойни изкуства възпитава не само личностни качества, но и начин на мислене с необходимата мащабност и обемност. По един практически начин това обучение успява да улови и може да предаде характеристиките на глобалното представяне на бизнеса и стратегическото му управление в глобалния свят на политика, икономика и култура.

БИБЛИОГРАФИЯ

Бъфет и Кларк 2013: Мери Бъфет и Дейвид Кларк, Даото на Уорън Бъфет, София 2013

Георгиева 2013: Теодора Георгиева, Стратегическо управление, София 2013

Долин 1991: Александър А.Долин, Кемпо”, София 1991

Каменарович 2014: Иван П.Каменарович, Класически Китай, София 2014

Керншпехт 1999: Кийт Р.Керншпехт, За двубоя, София 1999

Конрад 1995: Акад. Н.Конрад, Трактати за военното изкуство, Сун Дзъ, У Дзъ, София 1995

Крипендорф 2005: Кайхан Крипендорф, Изкуството на предимството, София 2005

Малявин 2009: проф. В.В.Малявин, сб. Изкуството да управляваш, София 2009

Майкълсън 2002: Джералд Майкълсън, Сун Дзъ, Изкуството на войната за мениджъри, София 2002

Маккийнли 2001: Марк Макнийли, Сун Дзъ и изкуството на войната в бизнеса, София 2001

Мусаши 2005: Миямото Мусаши, Ръкопис за петте стъпала, София 2005

Хинов 2013: Петко Хинов, сб. Тридесет и шестте стратегеми, София 2013

Чу 2006: Чин-Нин Чу, Изкуството на войната за работещата жена, София 2006